

**Ключевые слова:** проектная технология обучения, метод проектов, бизнес-план, предпринимательская компетентность будущих экономистов-аграрников.

## PROJECT LEARNING TECHNOLOGY AS A MEANS OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE FORMATION OF FUTURE AGRICULTURAL

N.M. Kalandyrets

**Abstract.** The article considers the problem of project learning technology use in training economists in agricultural university in terms of forming their entrepreneurial competence. In particular, the author noted that the essence of project activity in education lies in writing and defense the business plan; an example of such an educational project is presented

**Keywords:** project learning technology, projects method, business plan, entrepreneurial competence of future agricultural economists.

УДК 378.12

### ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ

Л. В. КАНІБОЛОЦЬКА, аспірантка кафедри соціальної педагогіки та інформаційних технологій в освіті

Національний університет біоресурсів і природокористування України

E-mail: [kanibolotska\\_lyuba@ukr.net](mailto:kanibolotska_lyuba@ukr.net)

**Анотація:** У статті актуалізовано проблему підготовки особистості викладача, розкрито значення професійно-комунікативної компетентності майбутнього фахівця. Виокремлено та обґрунтовано особливості організації навчального процесу для формування необхідних вмінь і навичок. Охарактеризовано основні умови, методи і форми роботи, за яких буде ефективна педагогічна діяльність.

**Ключові слова:** професійна компетентність, комунікативні вміння, фахова підготовка, педагогічне спілкування, викладач вищої школи, ВНЗ.

**Актуальність (Introduction).** У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті визначено вимоги до професійної компетентності викладача. Так, наголошується на тому, що «сучасний ринок праці вимагає від випускника не лише глибоких теоретичних знань, а й здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян». Таким чином, важливим складником професійної компетентності викладача є комунікативна компетентність, а одним із першочергових завдань вищої освіти- підготовка та формування професійно-комунікативної компетентності викладача, оскільки кожний акт взаємодії вимагає нестандартної мовленнєвої творчості, а вона в свою чергу будується з врахуванням багатьох обставин ситуацій спілкування, індивідуальності партнера по спілкуванню, його емоційного стану тощо. Звідси слідує, що у педагогічному процесі комунікація - основа всієї педагогічної діяльності. Наявність комунікативних якостей у випускника вищого навчального закладу є сьогодні обов'язковою умовою. Проте проблема їх розвитку залишається недостатньо розробленою, що і стало необхідністю детальнішого вивчення нами даного питання.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications).** Проблему формування професійної компетентності майбутніх фахівців досліджувало багато науковців, зокрема, Г. Васянович, А. Вербицький, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дахіна, Е. Зеєр, А. Маркова, В. Петрук та інші. Специфіку дії живого слова у педагогічному спілкуванні вивчали В.А. Кан-Калик, М.С. Пашкова. Дослідження Ю.П. Азарова, Н.В. Кузьміної, А.О. Сластьоніна вказують на майстерність слова як обов'язковий компонент діяльності педагога.

© Л.В. Каніболоцька, 2017

**Мета (Purpose)** розкрити особливості підготовки викладачів ВНЗ та обґрунтувати основні методи і форми формування професійно-комунікативних умінь і навичок майбутніх фахівців.

**Методи (Methods).** У процесі дослідження для досягнення мети застосовано комплекс методів, зокрема, *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення та *емпіричні*: тестування, анкетування.

**Результати (Results).** Особистість як суб'єкт спілкування є носієм певної культури, що і характеризує цей процес. Разом із тим, завдяки взаємодії з іншими, людина оволодіває досвідом спілкування, пізнання і праці. Саме тому навчання, розвиток особистості, її професійне становлення досягається через спілкування [2, с. 100].

Слід зазначити, що професійна компетентність викладача - найважливіша характеристика підготовленості, сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь, а також здатність і готовність практично використовувати ці вміння у своїй роботі [5, с. 53]. Загалом, під комунікативними вміннями викладача розуміють сукупність умінь, які забезпечують спілкування із суб'єктами професійної діяльності та дозволяють ефективно вирішувати професійні завдання [4, с. 319].

Досить ґрунтовно комунікативну компетентність визначено російською дослідницею О. Усановою [7, с. 9], яка визначає її «як комплексну здатність особистості оцінити ситуацію, партнера по спілкуванню, власний комунікативний потенціал (комунікативні здібності, знання, вміння, навички, досвід) у контексті певної професійної задачі й обрати на цій підставі конструктивні способи її вирішення і прийоми комунікативної взаємодії».

Варто наголосити на тому, що серед компонентів структури професійно-комунікативної компетенції дослідники [6, с. 8-9] виокремлюють: *мовну* (володіння системою знань про мову: фонетика, лексика, склад слова, словотвір, морфологія, синтаксис, основи стилістики тексту), *мовленнєву* (володіння способами формування та формулювання думок засобами мови та вміння застосовувати такі способи у процесі сприйняття та породження мови), *дискурсивну* (визначає рівень сформованості вмінь особистості в ході здійснення ефективної та результативної дискурсивної діяльності), *культурознавчу* (усвідомлення мови як форми вираження національної культури, взаємозв'язку мови та історії народу, національно-культурної специфіки рідної мови, володіння нормами мовленнєвого етикету, культурою міжнародного спілкування) та *риторичну* (здатність усвідомлено створювати, вимовляти й рефлексувати авторсько-адресний текст відповідно до мети та ситуації публічного мовлення) компетенції.

Професійно-комунікативна компетентність викладача формується під впливом багатьох чинників, а саме: 1. *Загальні універсальні якості особистості* педагога: педагогічна спрямованість, психологічна підготовленість, доброзичливість, активність у громадській та педагогічній діяльності, дисциплінованість, організованість тощо. 2. *Спеціальні якості*: пізнавальні якості (дають змогу особистості сприймати, реалізують інтерес до пізнання оточуючого, прагнення до співчуття, ідентифікації з іншими людьми тощо); експресивні якості (створюють виразність особистості, через яку вона стає зрозумілою іншим людям, емоційна виразність); управлінські якості (допомагають впливати на інших людей і здійснювати самоконтроль).

Аналізуючи педагогічну практику та певні дослідження можемо визначити, що студенти потребують серйозної професійно-комунікативної підготовки, оскільки не завжди володіють вміннями вести демократичну дискусію, полеміку; у спілкуванні часто інтровертні, некомфортно почуваються тоді, коли треба аргументовано відстояти свою думку у нестандартних ситуаціях, уникають публічних виступів, не завжди вірять у свій ораторський потенціал, мають недостатню комунікативну практику, в них слабо розвинені навички та вміння імпровізаційного публічного мовлення. Тому виховання комунікативної культури особистості майбутнього викладача ВНЗ вимагає формування спеціальних умінь педагога на основі тісного зв'язку із вихованням мовленнєвої культури особистості, а для цього необхідно включити до навчальних програм дисципліни, які формують мис-

леннево-мовленнєву та комунікативну культуру студентів, що в свою чергу формували б в них знання з риторики, красномовства, розвитку педагогічної техніки, культури мовлення, ораторського мистецтва, полемічної майстерності оратора тощо.

Високого рівня сформованості професійно-комунікативної компетентності випускника ВНЗ можна досягти лише при побудові навчання як цілісної системи. Визначеність методичної системи досягається системністю таких складових: умовами викладання (психологічними й організаційними), специфікою тактичних прийомів, засобами поступового включення і нарощування предмета, впливу викладача, орієнтації студентів, поступової їх активізації. Також доцільно пропонувати матеріал різних рівнів складності, причому навмисно в змішаних поєднаннях, оскільки це робить мислення студентів більш гнучким, активним. Викладач повинен володіти гнучкістю переходу від одного стилю до другого, враховуючи конкретну ситуацію спілкування.

Таким чином, викладач має: збуджувати інтерес до загальнонаукових і професійних знань, розширення загального кругозору і розвитку творчих здібностей; враховувати індивідуальність кожного студента, його соціальні, психічні, психофізіологічні особливості, життєві настанови, ставлення до навчально-пізнавальної діяльності; спостерігати за розвитком кожного студента як особистості та враховувати результати спостережень у процесі навчання; формувати персональну відповідальність студента за власні успіхи і досягнення; допомагати студентові пізнати самого себе, тобто сприяти реалізації сократівського принципу «Пізнай самого себе» [8, с.134].

Варто відзначити, що однією з умов досягнення успіху в навчальній діяльності є активність студентів, в основі якої лежить принцип свідомості та активності. В свою чергу його можна досягти шляхом: створення в студентів позитивного уявлення про майбутню професійну діяльність; формування розуміння студентами смислу професійної освіти; вироблення мотивації; спонукання студентів до правильної оцінки власних дій, вчинків, виховання звичок самоконтролю та самовдосконалення; створення під час навчання проблемних ситуацій, які потребують самостійних, творчих і активних дій, та залучення студентів до їх розв'язання; використання активних методів навчання, які формують і розвивають самостійність, творчість і активність студентів; стимулювання колективних форм роботи, взаємодії студентів; організації навчання в умовах змагання, стимулювання ініціативи і творчості; проблемності викладання навчального матеріалу; уміння викладача відчувати психічний стан студентів тощо.

На нашу думку, професійно-комунікативну компетентність майбутнього викладача важко сформувати за допомогою одного виду діяльності. Ефективним буде комплексний підхід, в основу якого покладено оволодіння уміннями та навичками, необхідними для формування професійно-комунікативної компетентності; розробка та упровадження курсів із використанням міжпредметних зв'язків; використання методів активного навчання студентів, комплексне використання студентами отриманих знань шляхом виконання системи розроблених ситуаційних задач, участь у комунікативно орієнтованій педагогічній практиці.

Відповідно до проблеми нашого дослідження формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього викладача передбачає використання активних методів навчання, зокрема діалогічних методів (дискусії, кейс-стаді, диспути, евристичні бесіди і т.д.), ігрових методів (ділові, рольові ігри, психодрама та ін.), тренінгових методів тощо.

Так, наприклад, досить ефективним є диспут, що передбачає вільний, жвавий обмін думками, колективне обговорення питань, що хвилюють студентів. Під час диспуту студенти обстоюють власну позицію, демонструючи свою ерудицію, культуру, темперамент, переконуються в правильності чи помилковості своїх поглядів, розвивають логічне мислення, вміння аналізувати, узагальнювати, робити висновки [3, с. 210].

Не менш ефективним є ігровий метод, який стимулює і підвищує інтерес до занять, активізує і загострює сприймання навчального матеріалу, що сприяє формуванню

професійно-комунікативної компетентності майбутнього викладача [1, с. 87].

Одним з важливих методів організації педагогічної роботи є тренінг, оскільки він сприяє усвідомленню необхідності професійних знань; цілеспрямованості, систематичності у підготовці до комунікативної діяльності; підвищує рівень сформованості зазначеної компетентності. Одна з головних переваг тренінгу в тому, що під час занять студент активно взаємодіє з іншими. Наведемо декілька тренінгових вправ, які можуть застосовуватись викладачами при підготовці майбутніх фахівців. Зокрема, *вправа «Диво-стілець»*. Мета: стимулювання творчої роботи групи за допомогою театральної гри, імпровізації; заохочення невимушеності у групі; сприяння переходу від звичайної форми мислення до більш креативної. Наступна *вправа - «Слухаю... очима»*. Мета гри - удосконалення вмінь пізнавати людину, нічого не розпитуючи про неї; проникати в думки, що ретельно приховуються у процесі спілкування; якнайкраще зрозуміти відчуття людини. *Вправа «Діалог глухонімих»*. Мета: удосконалення навичок невербального спілкування, розвиток здатності розуміти мову жестів, міміку партнера і правильно їх інтерпретувати.

Доцільними будуть і спеціальні педагогічні вправи: 1. Моделювання педагогічного спілкування; 2. Мікророзкладання (мікрозаняття для малої групи із наступним аналізом та обговоренням); 3. Перегляд і обговорення різних відеороликів тощо.

Обрані форми і методи роботи дозволяють сформуванню у майбутнього викладача такі уміння: будувати розгорнутий монолог з фахової проблематики; встановлювати психологічний контакт з аудиторією, слухати і чути співрозмовника, ставити коректні питання, мати власний ораторський стиль, бачити і правильно інтерпретувати реакції людей, здійснювати рефлексію своєї участі в комунікації тощо.

**Висновки і перспективи (Discussion).** Отже, аналізуючи літературу з досліджуваної проблеми та власні дослідження можна зробити висновок, що серед педагогів триває інтенсивний пошук оптимальних та ефективних методів і способів формування культури мовлення та професійно-комунікативної компетентності майбутніх викладачів ВНЗ. Крім класичних методів, ефективними методами у формуванні особистості викладача є методи рольових та ділових ігор, словесної дії, розв'язання ситуативних завдань, творчі завдання, інтерактивні технології навчання, мікророздуми на запропоновану тему, конференції, дебати, дискусії, виступи-імпровізації, відеопрактикуми тощо. Різні форми групової активності формують зазначену компетентність, вносять дух творчості в освітній і виховний процес.

Проведе дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх викладачів вищих навчальних закладів. Подальшого дослідження потребує розробка методичних рекомендацій та факультативу для розвитку професійно-комунікативної компетентності фахівців.

#### Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. – 4-е вид., стер. – К.: Академвидав, 2012. – 616с. – (Серія «Альма-матер»)].
2. Жирун О.А. Педагогічна комунікація в аспекті професійної ідентичності / О.А. Жирун // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – 2010. – № 1. – С.100-104
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка : підруч. / А.І. Кузьмінський, В.Л. Омеляненко. – 3-тє вид., випр. – К. : Знання-Прес, 2008. – 447 с
4. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка / [под ред. Рузской А.Г.]. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 384 с
5. Панарин А.И. Многоуровневое педагогическое образование / А.И. Панарин // Педагогика. – 1993. – № 1. – С. 53- 57.
6. Сальникова О.А. Совершенствование коммуникативной компетенции учителя: конспекты, лекцій, тренінги / О.А. Сальникова. – М.: ФЛИНТА: НОУ ВПО «МПСИ», 2011. – 88 с.

7. Усанова О.Г. Коммуникативная компетентность в культуре педагогического общения: [монография]. / О.Г. Усанова. – Челябинск, 2004, – 139 с
8. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. / В.В. Ягупов – К. : Либідь, 2002. – 560с

### References

1. Volkova, N.P. (2012) Pedahohika: navch. posib. [dlia stud. vyshch. navch. zakl.] [Pedagogy] – 4-e vyd., ster. – K.: Akademvydav, 616.
2. Zhyrun, O.A. (2010) Pedahohichna komunikatsiia v aspekti profesiinoi identychnosti [Teaching communication in terms of professional identity], Visnyk NTUU «KPI». Filosofiia. Psykholohiia. Pedahohika. 1, 100-104
3. Kuzminskyi, A.I. (2008) Pedahohika: pidruch. [Pedagogy]. K.: Znannia-Pres, 447.
4. Lysyna, M.Y. (1997) Obshchenye, lychnost' y psykhyka rebenka [Communication, personality and psyche of the child], M. : Yzdatel'stvo «Ynstytut praktycheskoy psykholohy», Voronezh : NPO «MODЭК», 384.
5. Panaryn, A.Y. (1993) Mnohourovnevoe pedahohycheskoe obrazovanye [Multi-level teacher education], Pedahohyka. 1, 53- 57.
6. Sal'nykova O.A. (2011) Sovershenstvovanye kommunykativnoy kompetentsyy uchytelya: konspekty, lektsyy, trenynhy [Improvement of the communicative competence of the teacher: abstracts, lectures, trainings], M.: FLYNTA: NOU VPO «MPSY», 88.
7. Usanova, O.H. (2004) Kommunkatyvnaya kompetentnost' v kul'ture pedahohycheskoho obshchenyya: [monohrafiyya] [Communicative competence in the culture of pedagogical communication]. Chelyabynsk, 139.
8. Iahupov, V.V.(2002) Pedahohika: navch. Posib [Pedagogy]. K.: Lybid, 560.

### ПРОФЕССИОНАЛЬНО-КОММУНИКАТИВНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ

Л.В. Каниболоцкая

**Аннотация.** В статье актуализировано проблему подготовки личности преподавателя, раскрыто значение профессионально-коммуникативной компетентности будущего специалиста. Выделены и обоснованы особенности организации учебного процесса для формирования необходимых умений и навыков. Охарактеризованы основные условия, методы и формы работы, при которых будет эффективна педагогическая деятельность.

**Ключевые слова:** профессиональная компетентность, коммуникативные умения, профессиональная подготовка, педагогическое общение, преподаватель высшей школы, высшее учебное заведение.

### PROFESSIONAL COMMUNICATION TRAINING OF FUTURE TEACHERS UNIVERSITY

L.V. Kanibolotska

**Abstract.** In the article the problem of preparation of the teacher actualized person disclosed the value of professional-communicative competence of the future expert. Isolated and grounded features of the educational process to develop the necessary skills. Characterized the basic conditions, methods and forms of work which will be effective pedagogical activity.

**Keywords:** professional competence, communication skills, training, pedagogical communication, teacher of high school, high school.